

VRAK – MUSEUM OF WRECKS
ARKEOLOGISK RAPPORT 2021:8

KRANAKAJEN

ARKEOLOGISK UTREDNING

FISKEBY 1:2
NORRKÖPINGS SOCKEN
NORRKÖPINGS KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

VRAK
MUSEUM OF
WRECKS

HÅKAN ALTROCK

en del av STATENS MARITIMA OCH TRANSPORTHISTORISKA MUSEER

VRAK – MUSEUM OF WRECKS
ARKEOLOGISK RAPPORT 2021:8

KRANAKAJEN

ARKEOLOGISK UTREDNING

FISKEBY 1:2
NORRKÖPINGS SOCKEN
NORRKÖPINGS KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

HÅKAN ALTROCK

Vrak – Museum of Wrecks
en del av Statens maritima
och transporthistoriska museer

P.O. Box 27131
SE-102 52 Stockholm
Tel 08 519 549 00

www.vrak.se
www.smtm.se

Statens maritima och transporthistoriska museer är
miljöcertifierade enligt ISO 14001.

2021 VRAK – Museum of Wrecks
Arkeologisk rapport 2021:8

Layout och grafisk form: ETC Kommunikation
Tryck: Elanders AB 2021
Omslagsbild: Kranen vid Kranakajen. Foto: Mikael Fredholm, SMTM.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY),
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>.
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.

INNEHÅLL

Sammanfattning	6
Bakgrund	6
Syfte och metod	6
Topografi och kulturmiljö	8
Tidigare undersökningar	10
Genomförande	10
Resultat	12
Utvärdering	20
Referenser	20
Tekniska och administrativa uppgifter	21

SAMMANFATTNING

2021-04-06 – 2021-04-08 genomförde Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) en arkeologisk utredning av området vid den så kallade Kranakajen i Fiskeby, Norrköping. Vid utredningen

togs sju sonarindikationer ut som undersöktes av dykande arkeologer. Inga av dessa bedömdes utgöra fornlämningar.

BAKGRUND

Kranakajen ligger inom ett område där det har bedrivits pappersbruk under flera hundra år. Området har troligtvis fyllts ut med kis-aska som är en restprodukt från den tidigare sulfitfabriken. Kis-askan innehåller förhöjda halter av tungmetaller. Eftersom den gamla kaj (Kranakajen) som ligger i

området håller på att falla ihop riskerar de bakomliggande utfyllnadsmassorna att hamna i vattnet. För att undvika detta har Norrköpings kommun beslutat att göra en motfyllnad i vattnet utanför kajen (Myrhede 2020:2).

SYFTE OCH METOD

För att säkerställa att inga fornlämningar skadas av utfyllnaden vid Kranakajen beslutade länsstyrelsen i Östergötlands län om en marinarkeologisk utredning i berört vattenområde med syftet att finna eventuella fornlämningar. Uppdraget gick till Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM).

Utredningsområdet avsöktes med side scan sonar varvid eventuella indikationer undersöktes av dykande marinarkeologer, som också fotade och filmade. Kompletterande inspektion av strandkanten i området gjordes också.

FIG. 1: Översigtskarta med undersökningsområdet strax väster om E4:an och i öster Norrköpings stad. Lantmäteriets terrängkarta (SWEREF99TM), licensierad CCO, bearbetad av Håkan Thorén och Håkan Altrock, SMTM. Skala 1:20 000.

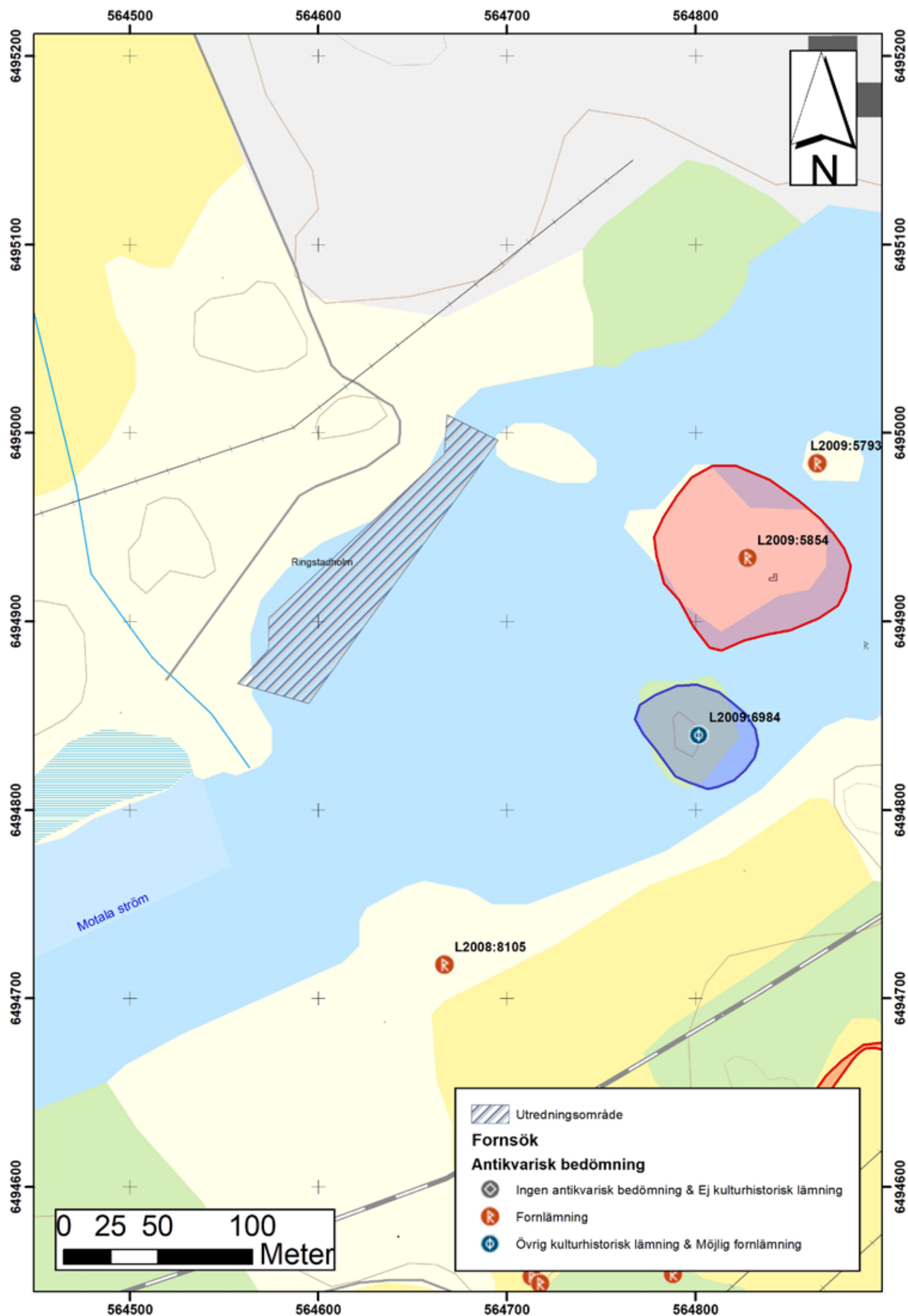
TOPOGRAFI OCH KULTURMILJÖ

Kajen och kranen anlades 1854 för att ta emot prämar lastade med kanoner från Finspångs bruk längre västerut. Från kajen i Fiskeby anlades en hästdragen järnväg till Kanontorget i Norrköpings hamn varifrån kanonerna lastades i fartyg för distribution till hågade köpare. Kajen, kranen och järnvägen ägde bestånd till 1872, då en hamn istället anlades vid Eksund invid den nybyggda östra stambanan. Kranen vid Fiskeby är samma kran som en gång sattes dit 1854. En likadan kran fanns vid Kanontorget, men är numera ersatt av en kopia (Boström 2018).

Utredningsområdet ligger nära den medeltida borgen Ringstaholm (L2009:5854/ Östra Eneby

64:1). Ringstaholm är möjligen omnämnt 1310, som ett nyanlagt slott som skulle brytas ned. Platsen omnämns sedan i annaler under år 1316. Den sägs ha förstörts efter Nyköpings gästabud år 1318 för att åter dyka upp i källmaterialen efter cirka 50 år. År 1470 brändes borgen ned. Borgens bro till land borde ha varit på holmens västra sida, där stenar och pålar är synliga. På holmen skall även under 1800-talet ha legat ett mindre båtvarv (Lovén 1996:112: ff). Utgrävningar av Ringstaholm gjordes 1912 av borgen som sannolikt var i bruk 1310-1470 (Roman 2015:3).

FIG. 2. Utredningsområdet vid Kranakajen. Utsnitt ur Lantmäteriets terrängkarta (SWEREF99TM), licensierad CCO, bearbetad av Håkan Thorén och Mikael Fredholm, SMTM. Skala 1: 2500.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Inga tidigare arkeologiska undersökningar vid Kranakajen har ägt rum. Däremot har den närliggande borgen Ringstadholm undersökts av Otto Janssén i början av 1900-talet (Roman 2015). Ingen undersökning av kringliggande vattenområde

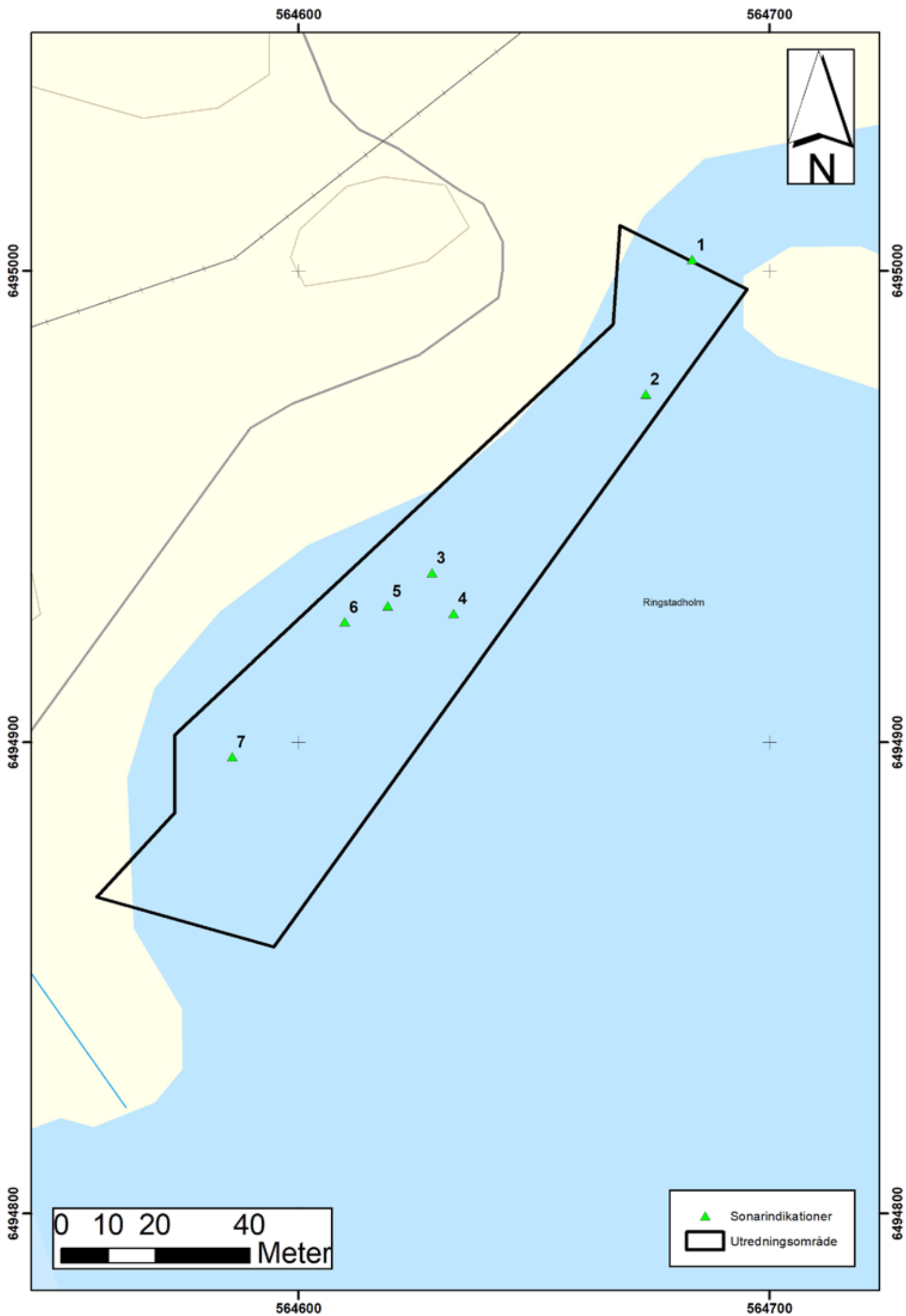
verkar ha utförts. Bron över strömmen till Ringstadholm tycks enligt äldre kartor ha legat utanför det nu aktuella utredningsområdet. Inga spår efter någon bro eller äldre konstruktioner kunde upptäckas.

GENOMFÖRANDE

Utredningsområdet avsöktes med SMTM:s sonar, en Deep Vision side scan sonar, med 340kHz frekvens varvid sju indikationer upptäcktes. Dessa undersöktes av dykande marinarkeologer som också fotade

och filmade. På land undersöktes strandkanten speciellt i anslutning till ID 1 för att eventuellt hitta något som kunde tyda på att indikationen var avsiktligt anlagd alternativt en naturlig bildning.

FIG. 3. Detaljkarta över undersökningsområdet med sonarindikationerna. Utsnitt ur Lantmäteriets terrängkarta (SWEREF99TM), licensierad CCO, bearbetad av Håkan Thorén och Mikael Fredholm, SMTM. Skala 1:1 000.

RESULTAT

Ingen av de sju indikationerna bedömdes utgöra fornlämning.

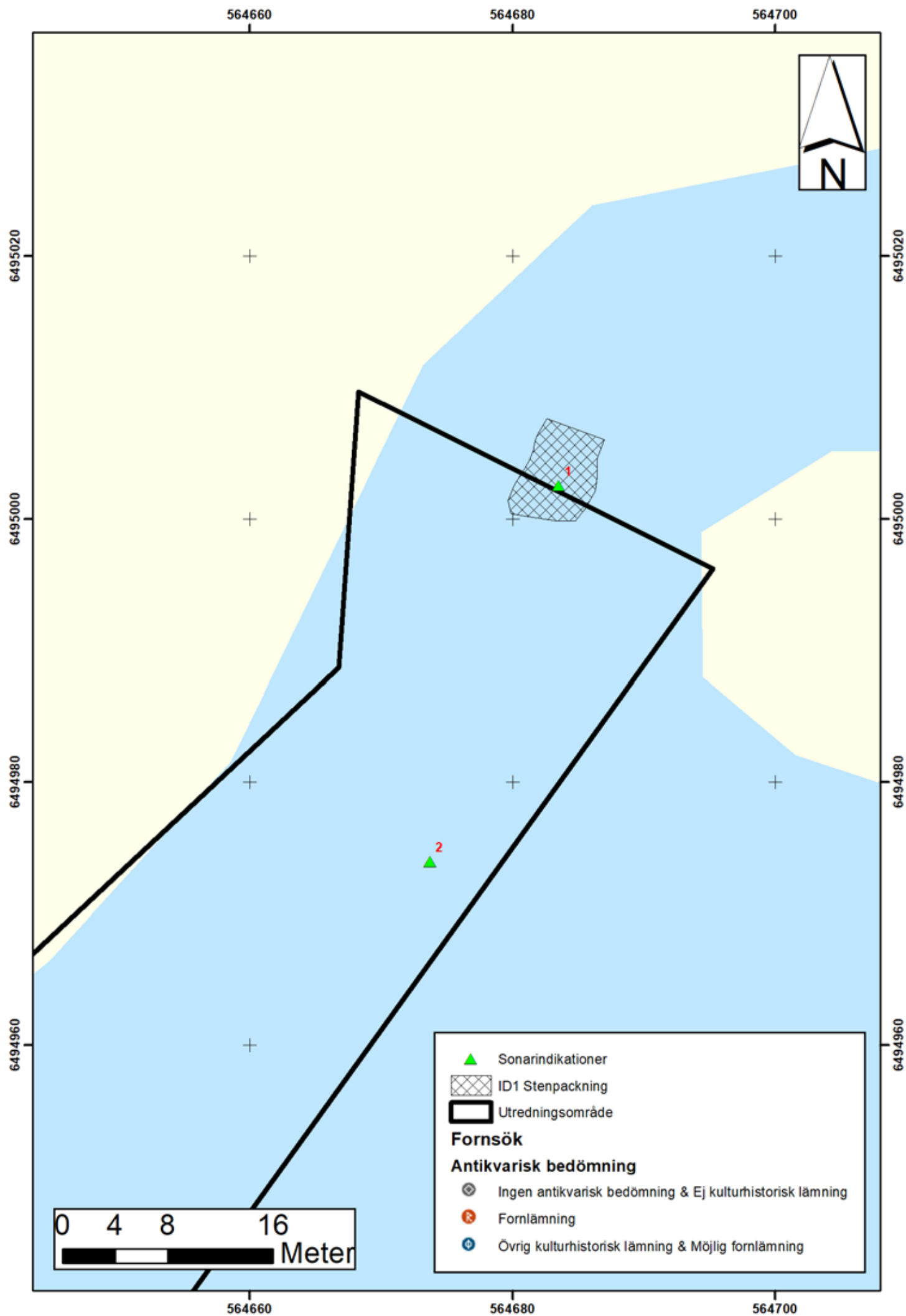
Namn	Position	Tolkning	Antikvarisk bedömning
ID1	58°35.436' N 16°6.763' E	Stenpackning	Ej fornlämning
ID2	58°35.421' N 16°6.752' E	Timmerstock	Ej fornlämning
ID3	58°35.401' N 16°6.705' E	Botten av träeka	Ej fornlämning
ID4	58°35.396' N 16°6.710' E	Objekt av järn	Ej fornlämning
ID5	58°35.397' N 16°6.695' E	Jolle av plåt	Ej fornlämning
ID6	58°35.395' N 16°6.686' E	Sjögräs,växter, järnpåle och grenar	Ej fornlämning
ID7	58°35.380' N 16°6.661' E	Trädgren, lerkant, sjögräs	Ej fornlämning

ID 1

En samling stenar i kanten av utredningsområdet. Inget spår efter trävirke i anslutning till stensamlingen som är relativt tydligt avgränsat mot syd där djupet ökar. Stensamlingen verkar breda ut sig

norrut utan någon tydlig avgränsning. Är möjligen en naturlig bildning som kan ha blivit bortmuddrad i sin södra del.

FIG. 4. ID 1, avgränsning mot norr osäker. Utsnitt ur GSD Terrängkartan, Lantmäteriet, licensierad CC0, bearbetat av Håkan Thorén och Mikael Fredholm, SMTM.

ID 2

Timmerstock, fyrkantshuggen, möjligen en del av kajen.

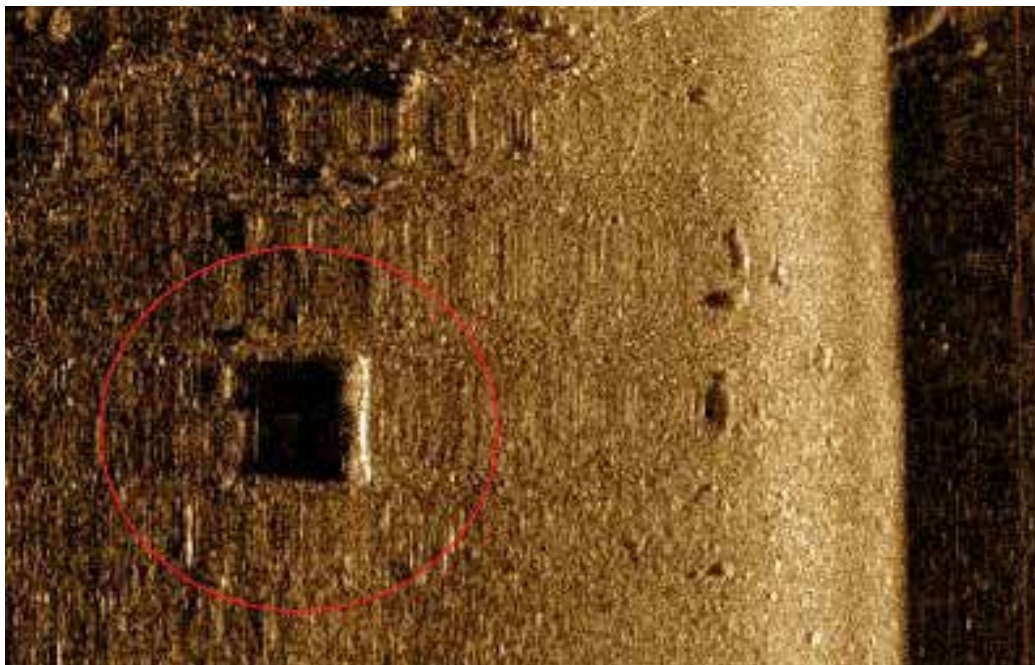

FIG. 5. Side scan sonar bild över ID 2 utanför Kranakajen. Bearbetad av Mikael Fredholm och Håkan Thorén, SMTM.

ID 3

En träeka, kraftigt anfrätt men spår efter vit färg samt kvarsittande kopparnitar i spanten.

FIG. 6. En kopparnit syns tydligt i det anfrädda spantet. Foto: Mikael Fredholm, SMTM.

ID 4

Oidentifierat järnföremål. Påminnande om en radiobil eller berg och dalbanevagn.

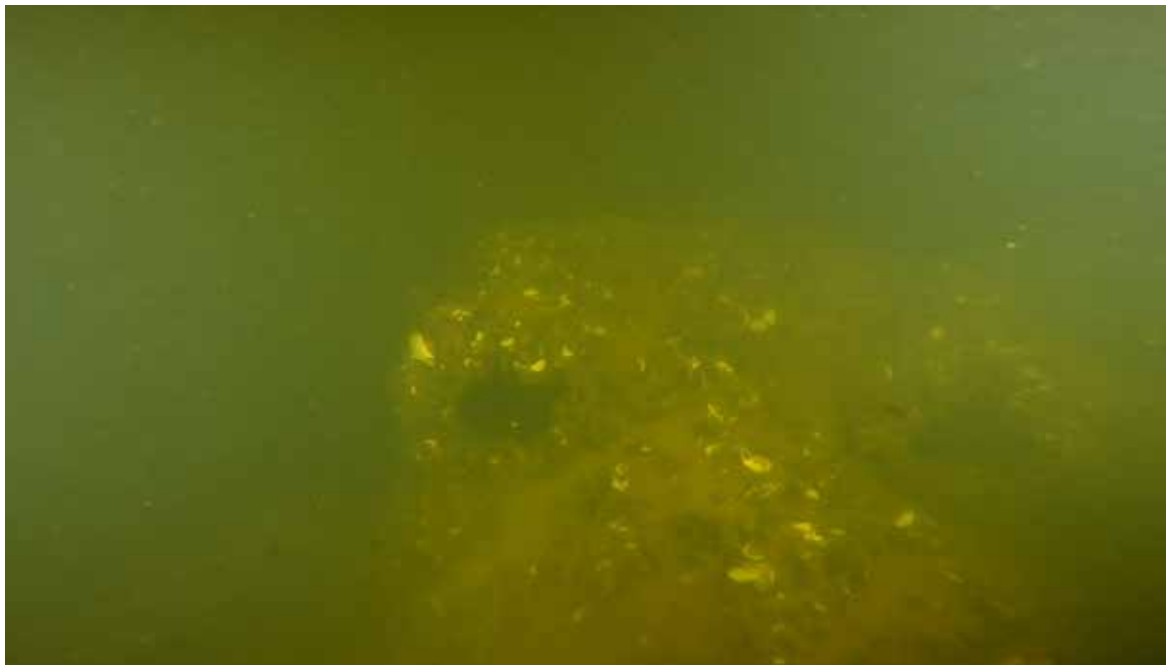

FIG. 7. Oidentifierat järnföremål. Foto: Mikael Fredholm, SMTM.

ID 5

Jolle av plåt med fäste för utombordare.

FIG. 8. Aktern på plåtjolle. Foto: Mikael Fredholm, SMTM.

ID 6

Sjöväxter, järnpåle och trädgrenar.

FIG. 9. Järnrör och trädgrenar. Foto: Mikael Fredholm, SMTM.

ID 7

En lerkant i botten, trädgren och sjöväxter.

FIG. 10. Trädgrenar. Foto: Mikael Fredholm, SMTM.

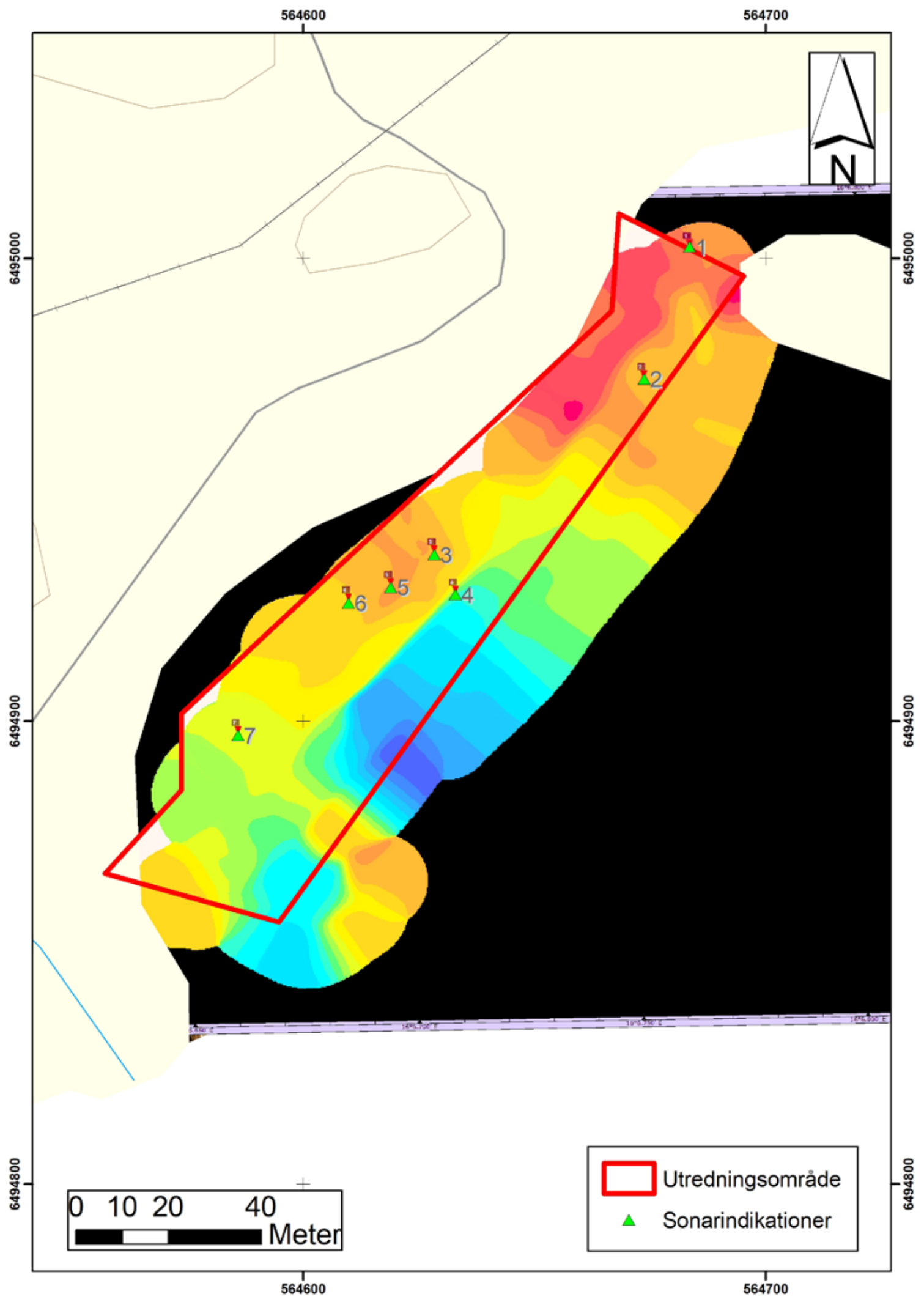
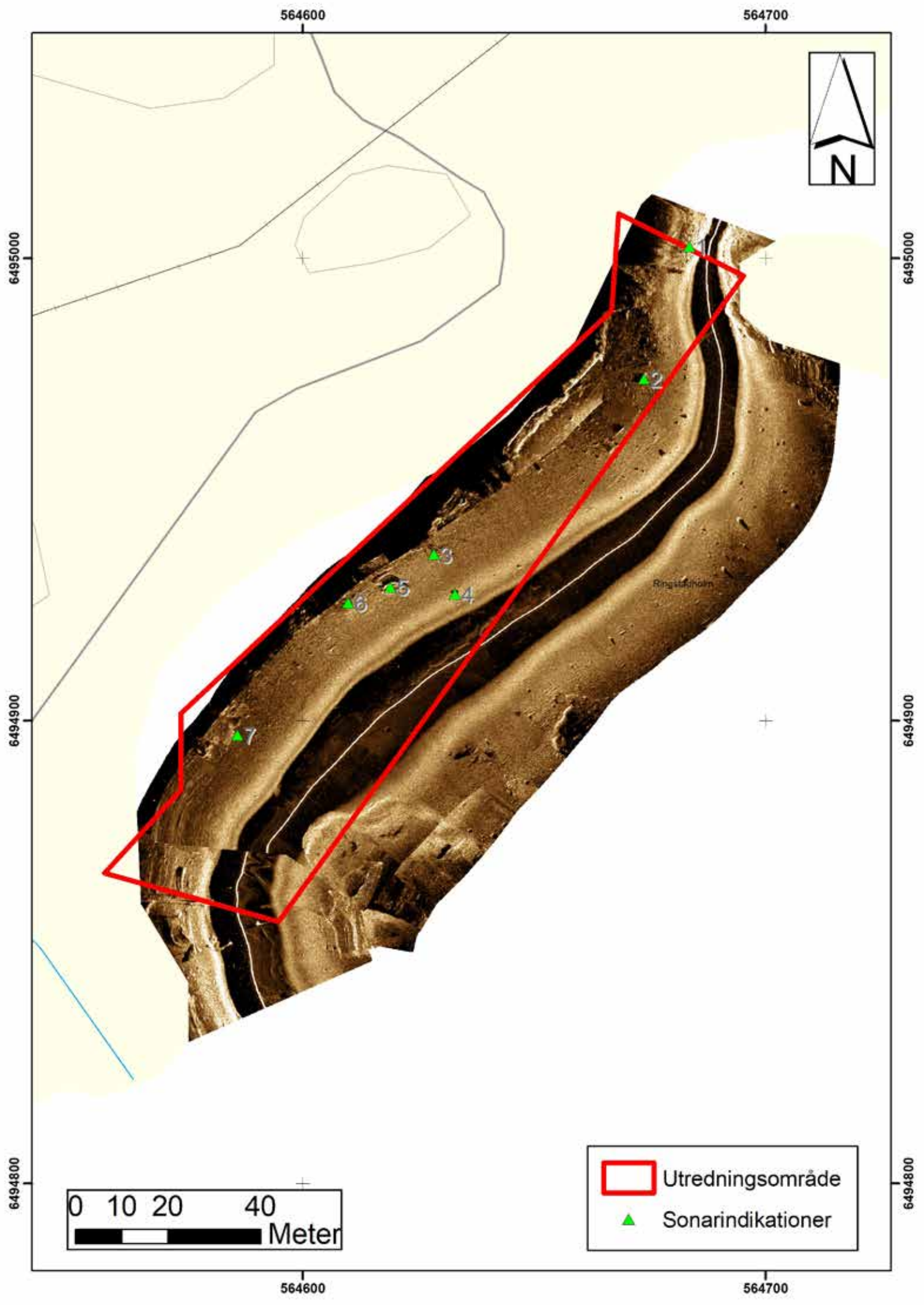

FIG. 11. Djupkarta över området utanför Kranakajen. Bearbetad av Mikael Fredholm och Håkan Thorén, SMTM.
SKALA 1:1000 (Föregående sida, sid 17)

FIG. 12. Karta med side scan sonar data över området utanför Kranakajen. Bearbetad av Mikael Fredholm och Håkan Thorén, SMTM. Skala 1:1000

UTVÄRDERING

Den arkeologiska utredningen kunde utföras enligt plan. De sju indikationerna som hittades med side scan sonar dykbesiktigades och kunde avföras som möjliga fornlämningar.

REFERENSER

Boström, Sören (2018). "Finspångskran" i Norrköping. Folkbladet. 15 april.
<https://folkbladet.se/om5248061> (Hämtad 2021-08-30).

Lovén, Christian (1996). *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige*: Diss. Uppsala: Univ.

Myrhede, Elke (2020) *Anmälan enligt 19 § förordning (1999:1 388) om vattenverksamhet för motfylllet vid Kranakajen. Kranakajen, Fiskeby Board AB, Norrköping. Norrköpings kommun.*

Roman, Björklund, Emma (2015) *Medeltida matföring: En osteologisk analys på det animala materialet från borgen Ringstaholm.*

Kartor

Lantmäteriet, GSD Terrängkartan

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Tekniska och administrativa uppgifter

Statens maritima och transporthistoriska museers (SMTM) dnr: 5.3.1-2021-276

Länsstyrelsens dnr, beslutsdatum: 431-617-2021, 2021-03-03

Fornreg uppdragsnummer: 202100277

SMTM projektnr: 2081188

SMTM Dnr. 5.3.1-2021-276

SMTM projektledare: Håkan Altrock

Orsak till utredningen: Planerade förstärkningsarbeten av kaj.

Uppdragsgivare: Norrköpings kommun

Undersökningstyp: Arkeologisk utredning

Undersökningstid: 2021-04-06 - 2021-04-08

Utredd yta: 6969 kvm

Plats/Fastighet: "Kranakajen" inom del av fastigheten Fiskeby 1:2,

Socken: Norrköping

Kommun: Norrköping

Län: Östergötland

Landskap: Östergötland

Koordinatsystem: Sweref99 TM

Koordinater för utredningens sydvästra hörn: N 6494865 E 564558.

Vattendjup: 0-10 meter

Dokumentationshandlingar:

Rapporten förvaras digitalt på Riksantikvarieämbetets webbplats Forndok.

Digitalt dokumentationsmaterial: Video, stillbildsfotografier och digitala ritningar förvaras digitalt på Statens maritima och transporthistoriska museers servrar. Samtlig lagring är redundant och backupkopior förvaras på fysiskt skild plats från huvudlagringen. Hårdvaran till lagringen byts ut med 3 till 4 års mellanrum för att upprätthålla feltolerans och rätt lagringskapacitet. Vid den digitala hanteringen av dokumentationsmaterialet och rapportframställningen har följande programvaror använts:

ArcMap, Microsoft Word, Photo Shop, Deep View m.fl.

Fotografier: 6 st fotografier arkiveras i databasen PRIMUS på Statens maritima och transporthistoriska museer. Fotonr: Fo 223516DIG- 223520DIG, samt Fo 223606DIG.

GIS/mätdata: arkiveras på Statens maritima och transporthistoriska museers servrar.

Fynd: Inga fynd tillvaratogs.

Deltagarförteckning SMTM

Håkan Altrock, Mikael Fredholm, Marco Ali

KRANAKAJEN

2021-04-06 – 2021-04-08 genomförde Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) en arkeologisk utredning av området vid den så kallade Kranakajen i Fiskeby, Norrköping. Vid utredningen togs sju sonarindikationer ut som undersöktes av dykande arkeologer. Inga av dessa bedömdes utgöra fornlämningar.